

מעלה עשן כל שהו בכל ימות השנה

איתא בכריתות ו. חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה. רוב הראשונים פ"י שאם חסר אחת מכל סממניה בין בקטרת של יוה"כ לפני ולפנים בין בקטרת של כל השנה בהיכל חייב מיתה משום קטרת חסרה. וכן פירשו שאין לחלק בין חסר אחת מי"א סממנים לחיסר המעלה עשן. וכן משמעות הסוגיא יומא נג., דאיתא להדיא שבחיסר מעלה עשן יש חיוב מיתה, והתם ר' ששת דרש חד קרא ליוה"כ וחד לשאר ימות השנה. וכ"כ המאירי יומא נג. בענין מעלה עשן, וז"ל: "אין בעניינים אלו חלוק בין אהל מועד שבמדבר לשילה ולבית עולמים ולא בין יום הכפורים לשאר ימות השנה אלא הכל בדין אחד למצוה ולעכב לאזהרה ולעונש כך למדו מפי השמועה כי בענן זו אזהרה וכסה ענן הקטרת ולא ימות זה עונש." עכ"ל.

מהרמב"ם אפשר להבין אחרת, ממה שכתב בהל' כלי המקדש פ"ב ה"ח, וז"ל "חיסר אחד מסממניה חייב מיתה שהרי נעשית קטרת זרה." ובהל' עיוה"כ פ"ה הל' כה כתב בזה"ל "חסר מן הקטרת אחד מסמניה או מעלה עשן חייב מיתה עליה" עכ"ל. ויש לדייק כמה דיוקים: א) למה רק בהל' עיוה"כ הזכיר עונש חסרון מעלה עשן, ובכלי המקדש כתב "חסר אחד מסממניה", והלא מלא עשן אינו מי"א סממניה. ב) מה הוסיף בהל' כלי המקדש באומרו "שהרי נעשית קטרת זרה?" ג) ובפשטות, "קטרת זרה" משמע שחיוב מי שחסר מסממניה הוא משום "לא תעלו עליו קטורת זרה". אבל א"א לומר כן, דאין חיוב בקטרת זרה אלא מלקות, כמ"ש באותו פרק בכלי המקדש הל' יא, ולא חיוב מיתה כמ"ש כאן בחסר מסממניה.

מצינו בגדולי המפרשים ד' מהלכים בדעת הרמב"ם.

א. שיטת הרדב"ז

הרדב"ז בכלי המקדש פ"ב הל' יא פי' דלאו דוקא, דנקט בחד מקום מעלה עשן ובחד אשטמיתיה. כמ"ש כמה פעמים בש"ס, "יגיד עליו ריעו". וכן פי' בגמ' בכריתות ו., דאיתא התם "חסר אחת מסממניה" ולא נקט מעלה עשן, אבל ביומא נג. נקט שאם חסר א' מכל סממניה או מעלה עשן, חייב מיתה. ופי' דע"כ הסוגיות פליגי, או דלאו דוקא, ואשטמיתיה מעלה עשן בכריתות. וכן צ"ל ברמב"ם, שא"א לומר דסתר עצמו וההלכות פליגי. אלא צ"ל דלאו דוקא, ו"יגיד עליו ריעו". לכן פשוט בחסר מעלה עשן בכל השנה חייב מיתה. אבל הוסיף שאינו חייב מיתה בהקרבה חסרה בהיכל, אלא בק"ק. והא דאמר ר' ששת "חד בשאר ימות השנה", היינו דאם הקטיר קטרת חסרה בשאר ימות השנה בק"ק חייב מיתה. ולכאורה סברתו שחייב מיתה רק בק"ק משום דהכי איירי קרא של חיוב מיתה בקטרת חסרה, דכת' "וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות" ומבואר דמיירי בק"ק, שיכסה הענן את הכפרת.

ופי' לשון הרמב"ם "שהרי נעשית קטרת זרה" הוא, דהתם מיירי בלאו דקטרת זרה במזבח הזהב, וחידש שלא רק בהבאת קטרת שאינה כקטרת שלנו או שמביא קטרת נדבה חייב משום קטרות זרה כמ"ש בהל' יא, אלא דאף בחיסור מסממניה ג"כ נקרא קטורת זרה וחייב מלקות ולא מיתה, ואינו חייב מיתה אלא בקטרת חסרה בק"ק. ול"נ להוסיף דיוק קטן בלשון הרמב"ם, שכתב "שהרי נעשית". ואם כוונתו לומר שחייב משום שהקטיר קטרת זרה, צ"ל "שהרי הקטיר", אלא שר"ל שיש חידוש שקטרת חסרה נקראת זרה. ונ"מ לענין מלקות במזבח הזהב.

אלא שקשה להולמו בלשון הרמב"ם בכלה"מ, שהרי הדין שדנין עליו הוא שחסר א' מסממניה חייב מיתה, ואגב חידש דין לגבי הקטרה זרה, א"כ מאי לשון "שהרי" שמשמע שמביא טעם לדינו ולא חידש אחר. וכן מה מקור לחידש זה? ואם חידשו של הרמב"ם הוה ליה למימר "יראה לי" כדרכו בכל מקום. ועוד, בעיקר הענין של קטרת זרה בכלה"מ פ"ב הי"א כתב "מזבח הזהב שבהיכל עליו מקטירין הקטורת בכל יום, ואין מקריבין עליו דבר אחר, ואם הקטיר עליו קטרת אחרת שאינה כזו, או שהקטיר עליו קטרת כזו שהתנדב אותה יחיד או רבים, או הקריב עליו

קרבן, או הסיך נסך לוקה שנאמר לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה וגו' עכ"ל, ולא נקט כלל ענין של חסר מסממניה! ולדברי הרדב"ז, כאן הל"ל החידוש בפירוש. וכן קשה למה באמת לא מיירי בעיקר הענין של קטרת חסרה אלא אגב ענין של קטרת זרה, ורק בהל' עבודת יוה"כ ביאר ענין קטרת חסרה אם היה שייך בכל השנה, כמ"ש הוא ז"ל.

סוף דבר, לרדב"ז יש חיוב מיתה בחסרון מעלה עשן בכל השנה כשמביאו לק"ק, ואין לחלק בין מעלה עשן לשאר סממניה. אלא דמדיוק לשון הרמב"ם מהלך זו קשה.

ב. שיטה א' לבית יוסף

ב"י ס' קלג ברישא פי' שהרמב"ם מפרש שחייב מיתה בקטרת חסרה רק משום ביאה ריקנית בק"ק ולא בהיכל. וזו שיטת קשה מאד דבהדיא איתא ביומא נג. שחייב מיתה בחיסור מעלה עשן, והקשה הש"ס "תפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית", ומשני, "דשגג בביאה והזיד בהקטרה", או שהביא שתי הקטרות, חסרה ושלמה. וכן פסק הרמב"ם שני התירושים בהל' עיוה"כ פ"ה הל' כה. וא"כ איך פי' הכי הב"י.

לפני שנתרץ מהלך זה, יש לעיין. הנה הב"י הביא ראיה לדבריו מרש"י בכריתות ד"ה חייב מיתה וז"ל "כי עייל ביוה"כ דכתיב ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' ולא ימות וגו' בזאת יבא אהרן וגו' וכי מעייל קטרת שלא כהלכתה ביאה ריקנית היא וחייב מיתה." עכ"ל. וקשה למה דחק רש"י לוקמיה הגמ' כריתות רק ביוה"כ משום ביאה ריקנית ולא משום חסרה בכל יום, אלא דמשמע שס"ל כל חיוב מיתה בחסר סממניה הוא משום ביאה ריקנית. ולכאורה יכול לסייעו מירושלמי יומא פ"ד ה"ה דאיתא התם "אם חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה אמר רבי זעירא משום הכנסה." אבל בקל יכול לדחות דר"ז חייבים נמי משום הכנסה קאמר. וכ"כ הריטב"א יומא נג. ובאר שבע בכריתות ופני משה על אתר לפרש כן בירושלמי.

אבל כבר תמה האחרונים על רש"י דבהדיא ביומא נג. איתא דיש חיוב משום קטרת חסרה בלי חיוב ביאה ריקנית. וכן הקשה הבאר שבע

כריתות שם, הפר"ח באו"ח סי' קל"ג, וגליון הש"ס שם. וכן יש להקשות
 אב"י בדעת הרמב"ם.

אולם יש לתרץ לרש"י שחייב משום ביאה ריקנית מלבד חיוב מיתה
 משום קטרת חסרה ורצה רש"י לפרש כן משום דהיינו החיוב מיתה היותר
 פשוט מקרא, ולא נקט החיוב היותר מיוחדש ע"פ חז"ל. וכ"כ אבן האזל
 הל' כלה"מ פ"ב וכ"כ הלחם שמים ליעב"ץ יומא פ"ג וכ"כ ברכת הזבח
 כריתות ו. ד"ה רש"י ד"ה חייב כעין זה. אבל קשה, שבלשון הש"ס
 בכריתות "חיסר אחת מכל סממניה חייב מיתה" אין רמז כלל ליוה"כ ואין
 רמז לביאה ריקנית, והוי ליה לרש"י על ש"ס לפרש הדבר היותר פשוט
 בדברי חז"ל אלו, ולא לפרש היותר פשוט בפסוקים דבר שהצדוקים מודים
 בו. ולמה השליך למרחוק, לביאה ריקנית לפרש דברי חז"ל "חסר
 מסממניה חייב מיתה" שמשמעותם, משום הקטרת קטורת חסרה, ולא
 משום ביאה. ואף את"ל כן ברש"י, א"א לומר כן לב"י, שהרי הבין ברש"י
 שאין חיוב הקטרה חסרה אלא ביאה ריקנית.

הנה הנצי"ב במרומי שדה בכריתות תירץ לרש"י שיש מח' הסוגיות
 בין כריתות ליומא, דהמקשה ביומא ס"ל שכן יש חיוב מיתה משום קטרת
 חסרה, ולכן הקשה "תיפוק ליה דקא מעייל ביאה ריקנית", אבל הגמ'
 כריתות ס"ל דאינו חייב מיתה אלא משום ביאה ריקנית, ולכן נקט
 הברייתא בפשטות ולא הקשה "תיפוק ליה" כדמקשה ביומא. וכעין זה
 באליה רבה. ס' קלב ס"ק ה. ואף את"ל כן לרש"י לא יועיל לב"י ברמב"ם
 שפסק כגמ' דמסכת יומא.¹

¹ ואגב תירוץ זה ראיתי חידוש של הגראי"ה קוק בס' טוב רועי על ש"ס יומא נג': שמדין
 דחייב מיתהח"מ בקטרת חסרה יש להקשות על הבית הלוי ח"א ס' מב שלמד ק"ו"ח
 שאם חייבים משום בל תגרע בחיסר פרט בשלמות המצוה שאינו מעכב כ"ש שחייבים
 בחיסר המצוה לגמרי ולא עשה, דכאן מצינו ענין מיוחדש שאם הכה"ג מתעצל ולא הביא
 הקטרת כלל רק ביטל עשה, ואין עונש, אבל אם הביא קטרת חסרה יש לו עונש חמור של
 חיוב מיתה. הרי יש ענין בתורה שמתחיל במצוה' ולא גמרה חמור מלא עשה כלל. ולי
 הקטן יש להקשות, שאין מכאן ראיה, שהרי הי"א סממנים מעכבים ואם הקטיר חסרה
 חייב מיתהח"מ אע"פ שלא עשה המצוה' כלל. וא"כ פשוט דענין חיוב מיתהח"מ אינו
 משום שלא גמר המצוה', אלא דיש עבירה פרטי בקטרת חסרה. וכן משמע' להדיא
 מסוגיין, תנו דיש אזהרה בחסר מעלה עשן. וא"כ אין ראיה כלל. וכן העיר לי ידידי ר'
 משה אברהם. ועוד לפי פ"י הב"י ברש"י שחיוב מיתהח"מ של קטרת חסרה משום ביאה

ויש שתירצו² לרש"י שבאמת האיסור של קטרת חסרה זהו אותו איסור של ביאה ריקנית ממש, שהקטרת מתיר לכה"ג ליכנס לק"ק ביוה"כ ד' פעמים. א"כ ניחא פרש"י. וכן מצינו כדברי רש"י, ברבנו גרשום בכריתות, ובאבודרהם סדר פיטום הקטורת. א"כ מה שאמר רב ששת ביומא דחייב בשאר ימות השנה היינו באזהרה לבד, אבל החיוב מיתה שייך רק ביוה"כ בק"ק. והגריפ"פ הוסיף, דמשום הכי לא מנה הרמב"ם לאו לקטרת חסרה וכן לא מנה אותו בין החיובי מיתה בהל' סנהדרין פי"ט ה"ב. ובהכי יש לתרץ מה שהקשה הלחם משנה על הרמב"ם בהל' עיוה"כ פ"ה הל' כה, שהביא קרא ד"אל יבוא בכל עת", דאין זה הפסוק של העונש, אלא "וכסה ולא ימות". ולפ"ז ניחא.

אלא לפ"ז, קשה לשון הגמ' יומא נג. "תיפוק ליה דקא עייל ביאה ריקנית" דמשמע שיש שתי חיובי מיתה נפרדים? ומשמע מהאחרונים הנ"ל שרצונם לפרש הגמ' דתיפוק ליה דקא עייל ביאה ריקנית, אף בלי חידוש שחייב מיתה משום ביאה ריקנית בהבאת קטרת חסרה. ומשני, שיש נ"מ לחייבו בביאה ריקנית משום דהיה מזיד בקטרת חסרה, או דיש לחייבו בביאה ריקנית בהבאת קטרת חסרה אע"פ שהביא שלמה עמה. וי"ל דזהו חידוש של "וכסה", שכל מקום שהביא קטרת חסרה דינו כביאה ריקנית לגמרי, אע"פ שהביא שלמה עמה, משום דעדיין הביא המתיר שלא כהלכתה. אלא שלשון הגמ' לא משמע כן. אבל לפי פירוש זה אפשר די"ל כן לבי"ב בדברי הרמב"ם.

ג. שיטה ב' לבית יוסף

בפירוש השני של הב"י פי' שחייב מיתה בהקטיר קטרת חסרה בהיכל. ואף שלא מצינו מקור לזה, י"ל לדילפינן מנדב ואביהו שהקטירו בחוץ והתחייבו מיתה עכת"ד. ובשפת אמת יומא נג. וכן בלחם שמים פ"ג הקשו, וכי למדין משעה לדורות לחייב מיתה בקטרת חסרה בהיכל מנדב ואביהו דאין אזהרה מפורש לזה? וכן בחז"ל מצינו הרבה דעות למה בני

ריקנית, א"כ אין ראייה קשה כלל וכלל, משום דהכה"ג שמתעצל ולא הביא רק ביטל עשה, אבל כשבא לק"ק בקטרת חסרה הרי עבר לאו מיוחד שיש בו עונש חיוב מיתהח"מ.

² היעב"ץ בלחם שמים ביומא פ"ג וכן בבית הגריפ"פ לרס"ג מנין ע"א העונשין עונש נז וכן בשלמי יוסף ס' קכה.

אהרן התחייבו מיתה. ולתרוץ שיטה זו, מצינו לחזון איש זבחים ס' ט א' כא שפי' שבאמת ילפינן חוץ מפנים להרבה דינים של קטרת כגון מעלה עשן, וא"כ אפשר לחייב מיתה בקטרת חסרה בהיכל. וזהו יסוד נפלא שמיוסד היטב ע"פ מיוחס לר"ח זבחים קט. וע' אבן האזל הל' עיוה"כ ה: כו שדן בזה. אבל מלבד הקושי שאין לנו מקור בחז"ל וראשונים שיתחייב מיתה בקטורת חסרה בהיכל, יש קושיא אחרת: דמשמע מגמ' יומא נג. דחייבים בחסרה רק במקום שחייבים על ביאה ריקנית כדמשמע מהפסוקים "אל יבוא בכל עת". דאיתא בגמ' "תיפוק ליה דמעילל ליה ביאה ריקנית", משמע שמקום האיסורים שווים, דאל"כ למה לא תירץ שאצטריכא לקטרת חסרה בהיכל, שאינו חייב משום ביאה ריקנית.

אמנם מצינו בבאר שבע כריתות ו. שכתב שבאמת חייב בביאה ריקנית בהיכל וכן בקטרת חסרה בהיכל. א"כ ניחא שאין חילוק כדמשמע מגמ' (אבל קשה שזה נגד גמ' מנחות כז: ור"מ הל' ביאת מקדש פ"ב ה"ד). אלא צ"ל שיש לימוד חוץ מפנים כמ"ש לעיל מהחזון איש ואבן האזל.

ולעיקר חידוש הבאר שבע, שיש חיוב מיתה בהיכל משום ביאה ריקנית, תמה המשל"מ כלה"מ פ"ב, דבמנחות כז: מבואר דבין לרבנן בין לרבי יהודה אין חיוב מיתה בהיכל, וכן הוא בתורת כהנים אחרי מות פרשה א עד פרק א. וכ"פ הרמב"ם ביאת מקדש פ"ב ה"ד. ואף ראית הבאר שבע מהירושלמי הנ"ל (יומא פ"ד ה"ה דקאמר "חיסר בה אחת מסממניה או שלא נתן לתוכה מעלה עשן וכו' חייב מיתה אמר רבי זעירא ועובר משום הכנסה יתירה", דפירש דהיינו במזבח הזהב) אינו מוכרח, וכדי להשוות הירושלמי להבבלי י"ל דמיירי הירושלמי בקטרת לפני ולפנים, או דעובר משום הכנסה יתירה היינו עובר בלאו ואינו חייב מיתה.

ואע"פ שא"א לפרש הרמב"ם כבאר שבע, אפשר די"ל שס"ל לבאר שבע שיש מחלוקת בין גמ' מנחות לבין יומא. דכיון דמקשה "תיפוק ליה דקא עייל ביאה ריקנית", מבואר שיש חיוב מיתה משום ביאה ריקנית באותו מקום שחייבים משום קטרת חסרה. ומדסתם, ולא פירש דמיירי ביוה"כ, משמע דמיירי בכל השנה, ואף בהיכל חייב מיתה בחסרה ואף משום ביאה ריקנית. ובפרט מדאמר רב ששת דחד קרא ליוה"כ וחד לכל השנה, משמע דמעיקרא איירי בכל השנה. ולולי דמסתפינא אמינא דאפשר דפליגי הסוגיות

בהכי, אי עונשין חיוב מיתה בידי שמים מן הדין. דבמנחות מבואר שכן עונשין מן הדין, דקאמר "לכתוב רחמנא אל הקודש ואל פני הכפרת ולא בעי מבית לפרכת, ואנא אמינא: היכל מיחייב, מבית לפרכת מבעיא? מבית הפרכת דכתב רחמנא למה לי? ש"מ במיתה." ע"כ. וביומא ס"ל דאין עונשין בידי שמים בלי אזהרה גמורה, כדמשמע מדאמר רבא "חד לעונש וחד לאזהרה."

ד. שיטה ג' לבית יוסף

עוד חידש הב"י שבהיכל אין חייבים על חסרון מעלה עשן, אלא על שאר הסממנים.

ויש להביא ג' ראיות וג' קושיות על שיטה זו. הנה הראיות:

א. בר"ח יומא נג. גרס כל התי' של הגמ' "קרא לקרא", חוץ מהך דרב ששת בשאר ימות השנה. וידוע דרכו של הרמב"ם להלך בעקבות הר"ח.

ב. בתו"י שם ד"ה ותיפוק לי בדעת ר' מנחם מפורש שאינו חייב מיתה אלא ביוה"כ. וכן פי' התו"י בירושלמי יומא ד: ה' דחסר א' מסממניה חייב מיתה "א"ר זעירה משום הכנסה יתירה", ופי' הר' מנחם משום הכנסה יתירה בק"ק חייב מיתה בחסר מעלה עשן, משא"כ בהיכל.

ג. ביומא לח. מבואר דבית אבטינס לא רצו לפטם הקטרת עד שחכמים הוסיפו להם שכר, וחכמים הביאו אומנין מאלכסנדריא לפטם וניסו לפטם. וכיון שלא ידעו הממעלה עשן איך ניסו? הרי אם נניח שקטורת בלי מעלה עשן היא חסרה, המקטיר קטרת זרה חייב מיתה! אע"כ דמעלה עשן אינו מעכב. ואין לדחות דניסו בחוץ, משום דאסור כרת הוא להקטיר קטרת בחוץ כהעלת קרבן בחוץ. וכ"כ המרן הב"י ס' קלג וז"ל ומשמע שניסו כן בהקטרת פנים וראו שלא היה העשן מתמר ועולה דבחוץ אסור להקטיר עכ"ל. ואע"פ שדחה דחיה זו המשל"מ הל' כלי המקדש פ"ב ה"ג משום שאפשר לנסות בחוץ בשל חולין שלא במתכונתו יש לקיים דברי מרן ששלא במתכונתו אינו ראיה טובה כשיש במתכונתו לעשות בפנים קטרת חסרה שספק חיוב מיתה ב"ש. אולם, מדברי מרן ומשל"מ מבואר שאסור להקטיר קטרת שעשוי כמתכונתו בחוץ לנסיון בעלמא, ולמה הרי אין כוונתו לשם קרבן ותנן המעלה בחוץ להדיוט פטור

(זבחים קח.). ויש לדקדק שאפשר שרק כשמעלה להדיוט פטור משום דבעינן לה' כמ"ש הגמ' שם אבל לשם נסיון ג"כ נקרא לה' וכאילו הקריב בלי כוונה ואע"פ שמתעסק בקדשים פסול וא"כ אינו ראוי לאהל מועד ומותר בחוץ ז"א כיון שיש שם עבודה לזה חייב בחוץ לשיטת רש"י כריתות ב. ד"ה ועל שמתעסק בשחיטת חוץ חייב וכן שוחט שלא לשמה חייב בזבחים קיד: לגירסת רש"י דלא כרמב"ם הל' מע"ק פי"ח ה"י וא"כ ה"ה למעלה בחוץ בלי כוונה חייב כמ"ש תורת הקודש ס' טו. וע"ע קה"י זבחים ס' מג שביאר ששחיטה בחוץ חייב בפעולה של שחיטה בלי עבודה משא"כ במעלה שצריך עבודה.

ויש שדחו ראייה זו מג' טעמים:

א. שבו ביום התקינו הענין, לשכור עוד פעם בית אבטינס. אבל הקשה הגרי"ש אלישיב ע"ז, איך הניחו חכמים לבית אבטינס לבטל ממלאכתם? הרי כופין על המצות.³ ועוד שכאן במצוות הציבור דאף הם חייבים באותו קטרת, יכול לכופם אם אינם רוצים לעשות מצוה שהם מחויבים בה.

ב. בלחם שמים תירץ דאין מעלה עשן מעכב אלא למי שיש לו, אבל למי שאין לו אינו מעכב. וק"ל, מנא ליה הא? והדמיון לזה הוא שקרבן הגר מעכב דווקא בזמן הבית. אבל אין ללמוד משם, דשאני התם דכתיב "לדורותיכם" כדדרש בכריתות דף ט ע"א. ועוד מצינו דוגמאות להיפך, כמו ד' מינים בלולב לרמב"ם הל' סוכה פ"ז ה"ה, שמעכבים זא"ז רק אם אין לו. וכן בכל מקום, שכלל גדול הוא, כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בה וכו'.

ג. דהיה להאומנין עשב אחר דמפצע לכאן ולכאן, וזהו ג"כ מעלה עשן אלא דאינו מהודר כמו המעלה עשן של בית אבטינס. וכ"מ ברש"י לח. ד"ה להעלות עשן,⁴ וכ"כ תו"י ותוס' הרא"ש ד"ה ה"ג בספרים, אבל נ"ל

³ ונלע"ד להוסיף דבמצות אין שייך קנין יוצר של בעל המחדש, אלא צריך לתנו בחנם כמו בתורה, ד"מה אני בחנם", כמ"ש השואל ומשיב ח"א ס' מד, ע"ע בית יצחק ח"ב ס' עה ויבי"ע חו"מ ח"ז ס' ט וש"ך חושן משפט ס' רצב ס"ק לה ואכמ"ל.

⁴ ז"ל רש"י שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן זוקף ומתמר כמקל עכ"ל. מש' שלא היו מכירין בעשב שמעלה את העשן להיות זוקף אבל היו מכירין בעשב אחר שג"כ

שהרמב"ם לא ס"ל כן כלל כמ"ש בכלי המקדש ב:ב, שיש מין אחד מעלה עשן, וכן הכריח השושנים לדוד מסברות ברורות. אבל יעי"ש, שמחדש מתוך קושינו שבדרך הטבע בכל שהוא של מעלה עשן א"א שימלא הבית עשן או אפילו שיעשה עשן כמקל, דכיון דמועט הוא ישרף מיד ואין לסמוך על הנס. וא"כ א"א שעשיית העשן מעכבת, אלא אותו עשב שראוי שיגרום עשן הוא המעכב. ולסוגינתו תירץ, שיש רק מין אחד של מעלה עשן שכונ"ע ידעו וכל עלים של אותו עשב כשרים אלא היה לבית אבטינס בקיאות להבחין עלים של מ"ע שהם טובים ביותר לעשות עשן.

לרווחה דמלתא יש להוסיף למהלך זו מהא שהביא הרמב"ם הל' עיוה"כ פ"ה הכ"ה עונש חסר מסמניה או מעלה עשן מפסוק ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא פרק טז פסוק ב). ויש להקשות בשלמא לרש"י בנג. ד"ה או שחיסר וד"ה חד פי' שעונש נלמד מ"וכסה הענן הקטרת ולא ימות" (פסוק יג) משום שהקטרת משמע שלמה ולא חסרה, אבל לרמב"ם שלמד חסרה מ"כי בענן" (פסוק ב) איפה נרמז קטרת חסרה? ע"ש בלח"מ שנשאר בצ"ע. פי' הבן ידיד הל' עיוה"כ שם שפסוק יג מיירי בשאר יה"ש כשיטת רב ששת ויש חיוב רק בחסר מסמניה שנלמד מלשון הקטרת משמע שלמה אבל אין חיוב בחסר מעלה עשן שלא נרמז שם. אלא שפסוק ב מיירי ביוה"כ ונרמז חסר מעלה עשן מ"בענן אראה" ונלמד חסר אחד מסמניה מחסר מ"ע, ולכן נקט הרמב"ם פסוק ב לענין חסר מ"ע ביוה"כ.

ואלו הן הקושיות על הבי"י:

א. הנה ר' ששת ביומא נג. אמר "שאר ימות השנה מנין ת"ל וכסה", ומבואר דחייב מיתה בחסר מ"ע ג"כ בשאר יה"ש, כן הקשה הבאר שבע כריתות דף ו ע"א. ופי' הפר"ח ס' קלב ומשל"מ הל' כלה"מ פ"ב ה"ג באריכות, דהבי"י ס"ל דאינו חייב מיתה בחסרון מעלה עשן אלא ביוה"כ ולא כל השנה. עוד תירצו דלא קימ"ל כר' ששת, דר' אשי ורבא בתראי אינהו או דרביים, ופליגי עליה. עוד י"ל דר' ששת ר"ל שיש אזהרה ולא

מעלה עשן. אף שהשושנים לדוד פארו ליומא פ"ה מ"א מפפק בדיוק ברש"י יש לקיומו וכ"כ הגריש"א בהערות, והר המוריה כל"מ פ"ב, ושער אפרים ס' טז, ומנ"ח מצ' קג.

חייב מיתה (שלמי יוסף).⁵ ואף דתוס' נג. ד"ה חד פי' שאף ר' אשי שפי' חד קרא לעכב דקאי אשאר יה"ש שאל"כ פשיטא שמעכב כיון שכתוב חוקה בהאי ענינא וא"כ בתראי ורבים כרב ששת דלא כתיבין הפר"ח, יש לדחות לפי מש"כ תו"י ד"ה וחד ד"חוקה" לא שייך הכא בקטרת חסרה, שהוא דין בתיקונו ואין חייב לעשותו בו ביום ודומה ללקיחת שני שעירים שוין שהוא הכשר עבודה ואינו שייך לומר עליו עכובא משום חוקה שכתוב על סדר עבודת יוה"כ. ולכאורה תוס' ותו"י פליגי אי דין קטרת חסרה דין בעצם הקטרת או פסול בהכשר עבודה כמו לקיחת שעירים שוין.

ב. שם דף נג. מבואר שאילו נאמר האזהרה והענוש של מעלה עשן לפני מיתת נדב ואביהו, היה נראה שעוונם היתה בזה שלא שמו המעלה עשן בתוך הקטרת. ואם איתא לדברי הב"י, יש להקשות, הרי נדב ואביהו לא הקטירו קטרת אלא בשמיני למלואים ולא ביוה"כ, דדוקא בו חייב מיתה על חסרון מעלה עשן. וכן הקשה ר' אלחנן בתו"י נג. לר' מנחם. ופר"ח תירץ דזהו הו"א בעלמא. ותירץ במשל"מ הנ"ל בדמצינו קשר בין מילואים ליוה"כ. ונ"ל שיש ליסוד דבריו ע"פ הרמב"ן ריש פ' שמיני, וז"ל: "והנה קרבן אהרן כקרבנו ביום הכפורים בשוה, וחטאת העם כחטאתם ביום הכפורים, שעיר עזים אחד לחטאת" וכו', ע"ש, שקרבנות שבמלואים שווים לקרבנות יוה"כ ושניהם מכפרים על עון העגל. ועוד, שפרישת כה"ג לפני יוה"כ נלמד ממלואים לדעת רבי יוחנן בריש מכילתין ב., "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשת לכפר עליכם. לכפר – אלו מעשי יום הכפורים." ועוד, דעבודת שני ימים אלו צריך כה"ג. א"כ אפשר דלפי מה דסליק אדעתין באמת היו חייבים נדב ואביהו משום חסרון מעלה עשן כיוה"כ עצמו מפני שדין שמיני למילואים כדין יוה"כ. אבל לפ"ז עדיין קשה, שאיפה הקריבו קטרת שלהם? לכאורה נענשו על שהביאו אש מן ההדיוט, ומשמע שהקריבו במזבח החיצון, אבל מלשון המקרא "בקרבתם לפני ה' וימותו" משמע שהקריבו לפני ולפנים. ובזה נחלקו הראשונים כמ"ש רבנו בחיי ויקרא י: א שרש"י ואב"ע ס"ל שהקטירו לפני ולפנים אבל הרמב"ן ס"ל שהקטירו במזבח הפנימי. ועוד מצינו דעה שלישית

⁵ ע' באריכות בשושנים לדוד ובן ידיד בזה ובמ"ש הפר"ח דתרי ר' אשי יש, וכאן שמנה רבא אחריו תשובה לדבריהם.

בתו"י יומא מז. ד"ה הכא שהקטירו על מזבח החיצון. וניחא קושיתנו לרש"י שהקריבו לפני ולפנים כמ"ש המשל"מ, אבל לאלו הסוברים שהקריבו במזבח הזהב או בחוץ מאי איכא למימר? ואפשר לתרץ ע"פ המשך חכמה פ' שמיני י:א, שלפי דעת נדב ואביהו היה קדושה בכל המשכן כק"ק, וא"כ עשו קטרת בחיצון כאילו היה ק"ק ביוה"כ, ולכן נשרף חטאת חיצוני. וכ"כ קדשי יהושע ח"ה ד' א'תרצו באריכות.⁶

ג. הקשו רבנו אלחנן בתו"י נג. וח"ח בלקוטי הלכות, ומור וקציעה סי' קלג שאם למד קטרת דכל השנה ממעלה עשן דיוה"כ שהוא מעכב, א"כ ה"ל למילף מיניה שג"כ בחסרה מעלה עשן חייב מיתה. וי"ל ע"פ היסוד של הגרי"ד וגרי"ז⁷ שיש דין מיוחד למעלה עשן יותר מסממנים אחרים שבקטורת, וממנה ניכר דיני יוה"כ ומדין זה למדים לכל השנה באופן מיוחד, מה שאין כן שאר דיני הקטרת. באו להסביר, למה רק ביוה"כ משהה הכה"ג עד שתמלא הבית עשן? ופירשו שזהו ענין קיום הקטרת שיש בו מעלה עשן שיגרם עשן למלא הבית, משא"כ בשאר ימות השנה שאין מצוה שיהיה עשן עולה. ועפ"ז י"ל שיש ב' דינים למ"ע ביוה"כ: חד, כאחד מסממניה, וחד כגורם לעשן כדי שהקטרת יתיר הכה"ג לבא לק"ק כדכתיב "כי בענן אראה", וכפרש"י עה"ת "לא יבא כי אם בענן הקטרת". ואפילו תימא כפירוש הפשט של רש"י, רשב"ם, אב"ע, וחזקוני שם, ש"בענן אראה" קאי אשכינה, אפ"ה הקטרת הוא המתיר לבא במקום השראת השכינה. וע"כ למדים מיוה"כ לשאר ימות השנה שמעלה עשן חשיב כחד מסממניה, אבל לא לדין השני, משום דאין הקטרת בא כמתיר לבא בשאר ימות השנה, משום שהובא במזבח הזהב.

וכן יעויין בתוס' הרא"ש נג., ששונה ילפותא דחיוב מיתה בקטרת שחסרה מעלה עשן מכל שאר סממניה, דרק מ"ע למדין ממנה לחייב בהיכל

⁶ על דרך זה יש להוסיף מ"ש הספרנו בענין בכוונות התורה שקודם העגל לא היו צריכים לשום אמצעי להשרות שכינתו בתוכם לא זבח לא משכן וכלי ואומר בכל המקום אשר אזכיר שמי וכו' וכיון שביום זה כפרו על העגל ואהרן שעשה העגל ג"כ נטהר מעוונו סברו שאינם צריכים לאמצעי ויכול להביא קטרת של ק"ק במזבח החיצון. והקב"ה דנו אותם לפי כוונתם.

⁷ אגרות הגרי"ד הל' עיוה"כ פ"ה הל' כה, כתבים בסוף חי' הגרי"ז על הרמב"ם, הררי קדם מועדים ח"א ס' צט, חידושי הגר"מ והגרי"ד ד' עו.

בשאר ימות השנה (אם הקריב קטורת חסרה מעלה עשן) כיון שצריך ללמוד לקטרת דשאר ימות השנה שיש ליתן מעלה עשן בה, אבל שאר הסממנים שאינם למדים מיוה"כ כלל אלא מהלל"מ, א"כ אינם חייבים בחסרונם בהיכל. ומזה למדין שיש ענין מיוחד במ"ע בלימוד חוץ מפנים. וכן שמעתי ממו"ר ר' מיכאל רוזנצווייג שליט"א, דכיון דכתיב "אחת בשנה" בסוף פ' תצוה (אצל קטרת דכל השנה במזבח הקטרת, שעל כן נקרא ע"ש הקטרת) ובתוך גדרת קטרת שאר ימות השנה הוא שיהיה ראוי להביאו לפני ולפנים אחת בשנה. נמצא שיש ללמוד קטרת שאר ימות השנה מיוה"כ"פ רק שיהיה צריך מעלה עשן, כדין ראוי לבילה, אבל אינו צריך לו לקיום, שיגרום עשן.